

Михайло ДИМИД

**СИМВОЛ ВІРИ ТА FILIOQUE
(Кілька фактів про питання Filioque і УГКЦ,
а зокрема про постанову УГКЦ в Канаді
відмовитися від додатку «і Сина» у Символі віри)**

Коли я отримав від архієпископа Ігоря парафію в Солонці біля Львова, то хотів від початку зробити все як слід, роздумував про різні питання, а між іншим і про Filioque. Живучи роками в Римі, при патріархові Йосифові (Сліпому), де не вживалося додатку «і Сина» в Символі віри, відчував, що потрібно йти вперед, щоб зрушити кригу, яка серед численних греко-католиків і православних в Україні робить із того конфесійну проблему.

Думав про те, як знайти прості слова, що промовили б до народу, щоб не сприйняли вони належну зміну як «зраду віри» чи щось подібного. Я свідомий того, що «канонічна база» і «навчання Церкви» тут суперечливі (про це я вже писав 2008 р. на сайті УГКЦ, у рубриці «Запитуємо священника» – <http://old.ugcc.org.ua/ukr/question/right/article;6268/>).

Щодо Filioque, то 2006 р. відбулася дискусія на «Богословському порталі» [<http://bohoslov.org.ua/distribution/topic-t23.html>]. Вже перед тим про це писав прот. Іван Гавань в згаданій рубриці «Запитуємо священника» – <http://old.ugcc.org.ua/ukr/question/bohoslov/article;2734/>, відповідаючи на прохання «Поясніть філіокве».

Вийшла також українською мовою Угоджена заява Північно-американського Православно-Католицького Богословського Консиліуму «*Filioque*: питання, що розділює Церкви?» (Коледж Святого

Павла, Вашингтон Ді Сі. 25 жовтня 2003 р.) –<http://www.scoba.us/assets/files/FilioqueStatement-UKR.pdf>.

Натрапляю на Рішення і постанови схвалені Синодом Єпископів Української Греко-Католицької Церкви, що відбувся у Львові в днях 16-31 травня 1992 р. Б., надруковані в: *Рішення і постанови Синодів Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 1989-1997 років*. Львів 1998. І бачу, що ці рішення зовсім суперечать II Ватиканському собору і Кодексу канонів східних Церков. Наприклад:

21 Для збереження послідовності в літургічному житті нашої Церкви, цей священний Синод пригадує, що літургічні постанови Замойського Синоду залишаються зобов'язуючими:

- (а) антимінс покласти під верхній обрус на святій трапезі;
- (б) в Символі Віри ісповідувати походження Святого Духа від «Отця і Сина»;
- (в) під час Божественної Літургії забороняється уживання губки й теплоти;
- (г) під час Божественної Літургії освячувати частинці водночас з Агнцем;
- (ґ) Пресвяту Євхаристію не подавати немовлятам доки вони не досягнуть свідомого віку.

Але оскільки мій дух далі неспокійний, то далі шукаю і ось що я знаходжу: «*Пасторальний Лист Української Католицької Єпархії в Канаді Духовенству, Монахам, Ченцям і Всім „Символ Віри та Filioque”*» [http://archeparchy.ca/wcm-docs/docs/Pastoral_Letter_on_the_Creed_-_Ukrainian.pdf] (англійська версія: «*On the Creed and the Filioque*» [http://archeparchy.ca/wcm-docs/docs/Pastoral_Letter_on_the_Creed.pdf]) і це було те, що я шукав. Документ унікальний, датується 2005 р. і зрозумілою мовою пояснює народове питання «Філіокве».

Цим і хочу поділитися.

Анотація

У короткій презентації подано кілька фактів про питання «Філіокве» в УГКЦ, які розвіюють загальну думку про те, що в цій Церкві Символ віри завжди і обов'язково прочитується з додатком «і Сина». Як додаток, опубліковано важливу постанову Української Католицької Церкви в Канаді, якою єпископи вповні відмовилися від спірного додатку у Символі віри. Подаються теж інші важливі посилання українською мовою на згадану тему, зокрема згадується «Узгоджену заяву Північноамериканського Православно-Католицького Богословського Консиліуму» із 2003 р. під заголовком «Filioque: питання, що розділює Церкви?»

Mychajlo DYMYD

**The Creed and the Filioque
(Several Facts Concerning the Filioque Question
in Ukrainian Greek Catholic Church,
and Particularly on the Decision of UGCC in Canada
to Omit the Filioque Addition in the Creed)**

This brief overview presents several facts concerning the Filioque question in Ukrainian Greek Catholic Church in order to disavow a widespread opinion about mandatory addition of the Filioque to every Creed reading in this Church. An important decision of the Ukrainian Catholic Church in Canada to drop the controversial addition altogether is reprinted as an appendix. Other important Ukrainian language publications on the topic are cited, particularly the Agreed Statement of the North American Orthodox – Catholic Theological Consultation entitled “Filioque: A Church-Dividing Issue?”

Додаток
ПАСТОРАЛЬНИЙ ЛИСТ
УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЄРАРХІЇ В КАНАДІ
Духовенству, Монахам, Ченцям і Всім
Символ Віри та *Filioque*

Вступ

В 325 році, 318 єпископів зібралися в Нікеї (сьогодні Туреччина) на вселенський собор, щоб вирішити важливі питання для Церкви.

Одним з їхніх найважливіших досягнень було визначення віри, об'явленої їм Святим Духом, і викладеної в Символі віри. Згодом, в 381 році, Символ віри був визнаний 150 єпископами, які зібралися на новий єкуменічний собор в Константинополі, відомий своїми додатками про вчення Святого Духа.

Цей Символ віри відомий сьогодні як Нікейсько-Константинопольський. Він зберігся на протязі багатьох століть, аж до сьогоднішніх днів, як дар Святого Духа для Церкви і для всіх людей.

Він виявляє основні правди віри про Святу Трійцю:

«Вірую в єдиного Бога Отця вседержителя...»

«І в єдиного Господа Ісуса Христа Сина Божого... »

«І в Духа Святого, Господа животворного...»

***Filioque* («і Сина»)**

Порівнюючи Символ віри з 325 року і Символ віри, який ми молимося сьогодні, можемо зауважити такі розбіжності.

Звернім увагу, що в Божественній Літургії, у Символі віри, слова «і Сина» («*filioque*» по латині) є в дужках. Чому?

Це важливе питання, тому що наша віра в Пресвяту Трійцю є серцем нашої віри.

Слова «і Сина» було додано в четвертому сторіччі Отцями Латинської Церкви. Пізніше, в шостому столітті, Іспанська Церква

додала їх до Символу віри тільки для місцевого вжитку. Але більшість Римо-католицької Церкви утримувалася від зміни. Тоді Церква в Іспанії, яка заперечувала Божество Божого Сина, боролася проти Аріянізму, ересі.

У восьмому столітті, Імператор Карло Великий наказав, щоб «і Сина» було додано до Символу віри на цілому Заході Франкського Королівства. Накінець, в одинадцятому столітті, Папа Венедикт VIII додав до Символу віри ці слова для цілої Латинської Церкви.

Зрештою, Українська Католицька Церква додала слова «і Сина» на кінці сімнадцятого століття, щоб більше наблизитися до Римо-католицького вчення та теології.

Полеміка про *Filioque*

Важливо сказати, що від самого початку Східні й Західні Церкви визнавали ту саму віру в Пресвяту Трійцю, а саме, що Пресвята Трійця є таїнство єдності в різності, і різності в єдності.

Бог є один, і в той самий час Бог є в трьох особах: одна природа в трьох Особах – Бог Отець, Бог Син і Бог Дух Святий.

Однак, в минулому Східна та Західна Церкви звертали увагу на різні аспекти про походження Святого Духа.

Різниця є дуже технічна та невиразна, і важка для розуміння. Крім того, слова «і Сина» відомі полемікою про *filioque* і спричинили великий поділ в Церкві на протязі століть, наслідки якого ми переживаємо навіть сьогодні.

Катехизм Католицької Церкви

Щоб допомогти зрозуміти дещо краще про це нелегке поняття в Східній та Західній Церквах, корисно процитувати Катехизм Католицької Церкви, параграфи 243-248.

Перед своєю Пасхою Ісус сповіщає, що буде послано «іншого Утішителя» (захисника), Духа Святого, який діє від створення і який колись «говорив через пророків», тепер буде з учнями і в

них, щоб їх навчати і «вивести до всієї правди» (Ів. 16: 13). Таким чином, Святий Дух об'явлений, як ще одна Божа Особа у відношенні до Ісуса й Отця. (243)

Предвічне походження Духа об'являється в його земній місії. Святий Дух посланий до Апостолів і до Церкви як Отцем в ім'я Сина, так і особисто Сином після того, як Він повернувся до Отця. Зіслання Особи Духа після прославлення Ісуса виявляє в усій повноті таїнство Святої Трійці. (244)

Апостольська віра у Святого Духа була визнана II Константинопольським Вселенським Собором 381 р. : «Ми віруємо в Духа Святого, Господа Животворящого, Який ісходить від Отця». Тимто Церква визнає Отця як «джерело і причину всього Божества». Вічне походження Святого Духа не є, однак, без зв'язку з походженням Сина. Ми віримо, що: «Дух Святий, Третя Особа Трійці, є Бог, єдиний і рівний з Отцем і Сином, однієї з ними сутності і однієї природи. Проте не говоримо, що Він є тільки Духом Отця, ані Духом Сина, а є водночас Духом Отця і Сина». Нікейсько-Константинопольський Символ віри визнає: «З Отцем і Сином Він рівнопоклоняємий і рівнославимий». (245)

Латинська традиція Символу віри визнає, що Святий Дух «ісходить від Отця і Сина (*filioque*)». Флорентійський Собор (1438) пояснює: «Святий Дух має свою сутність і своє існуюче буття одночасно від Отця і Сина, і Він вічно ісходить від Обоих як від єдиного Начала і через єдине Дихання... Оскільки все, що належить Отцеві, – все, за винятком Свого Батьківства, – Отець Сам дав Єдинородному Синові, народжуючи Його, Син, Який вічно роджений від Отця, має, також, вічно від Отця те, що Святий Дух ісходить від Сина». (246)

Твердження про *filioque* було відсутнє у Символі віри, проголошеному в Константинополі 381 року. Проте, дотримуючись старої латинської та олександрійської традиції, Папа св. Лев догматично визнав його вже у 447 р., ще до того, як Рим у 451 р. на Халкедонському Соборі прийняв до відома і визнав Символ віри 381 року. Використання такого формулювання у Символі віри поступово

упроваджувалося в латинській літургії (між VIII і IX ст.). Однак уведення *filioque* до Нікейсько-Константинопольського Символа віри через латинську літургію ще до сьогодні лишається суперечливою темою у стосунках з православними Церквами. (247)

Східна традиція виражає передусім, що Отець щодо Святого Духа є першоначалом. Визнаючи Духа, що «від Отця ісходить» (Ів. 15: 26), вона стверджує, що Святий Дух ісходить від Отця через Сина. Західна традиція, кажучи, що Святий Дух ісходить від Отця і Сина (*filioque*), стверджує передусім єдиносущну спільність між Отцем і Сином. Такий вислів має свою «законну і раціональну» основу, позаяк вічний порядок Божих Осіб у їхній єдиносущній спільності дає підставу пізнавати, що Отець є причиною Святого Духа як «начало безначальне», а також, як Отець Єдиногодного Сина, Він разом з Ним є «єдиним началом, від якого ісходить Святий Дух». Це правосильне взаємодоповнення, якщо його не загострювати, не порушує тотожності віри в реальність одного й того ж таїнства, яке проголошується. (248)

Духовне Відродження на Сході

За надхненням деяких Вселенських Архиєреїв останніх часів і головно за Івана Павла II, Східні Католицькі Церкви переходять через духовне відновлення, що допомагає нам усвідомити нашу ідентичність, щоб Церква могла дихати «двома легенями», Сходу та Заходу.

Вживання Символа віри в оригінальній формі

За надхненням II Ватиканського Собору, як вияв літургійного відновлення в Українській Католицькій Церкві, єпископи Української Католицької Церкви в Канаді вирішили, що Символ віри раз і назавжди буде вживатися в оригінальній формі, це означає без слів «і Сина».

Ми робимо це в повній підтримці з Синодом Єпископів Української Католицької Церкви.

Ми робимо це в підтримці з Святішим Отцем, який сам публічно молився «Вірую» без *filioque* на декількох публічних нагодах.

Роблячи це, він дав свідоцтво Вселенській Церкві і особливо Українській Католицькій Церкві, щоб вживати Символ віри в її оригінальній формі в Католицькій вірі без усяких упереджень.

Ми робимо це також з великим бажанням, щоб відновити злуку з нашими Православними братами й сестрами, зближуючись ближче до того дня коли ми зможемо ще раз стати одним цілим, як заповідав сам Ісус: «Щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі...» (Ів. 17: 21)

Вивчення і впровадження

Зміна є завжди важка, але необхідна.

Ми є в повній свідомості, що рішення повернутися до вживання Символу віри в його оригінальній формі буде сприйнято з ентузіазмом деякою частиною наших вірних, хто вже молиться нею без *filioque*, але менш зрозуміло приймуть інші.

Уділіть час, щоб вивчити і виховати самих себе в цьому особливо-му питанні і в багатьох інших питаннях віри, які впливають на наше щоденне життя. Ми, єпископи, є впевнені, що ваше життя з Богом там між Вами буде скріплене і благословенне. Віра є завжди важлива.

Чудове видання та пояснююча література під назвою «Символ віри й Пресвята Трійця», допоможе відповісти на ваші запитання, які можливо виникнуть та допоможе вам зрозуміти зміну відносно цього питання. Запитайте свого парафіяльного священника або зверніться за копією до канцелярії.

Дано у Вінніпезі, дня 1 вересня 2005 р.

† **Михайл Бздель**, Архієпископ Вінніпезький, Митрополит Українців Католиків в Канаді.

† **Михайл Вівчар**, єпархіяльний єпископ Саскатуну

† **Северіян Якимишин**, єпархіяльний єпископ Нью-Вестмінстеру

† **Лаврентій Гуцуляк**, єпархіяльний єпископ Едмонтону

- † **Степан Хмільяр**, єпархіяльний єпископ Торонта
- † **Давид Мотюк**, єпископ-помічник Вінніпегу
- † **Василь Філевич**, єпископ-емерит Саскатуну
- † **Корнелій Пасічний**, єпископ-емерит Торонта

Символ віри в 381 році

Віруємо в єдиного Бога Отця, всемогучого, творця неба і землі, і всього видимого і не видимого.

І в єдиного Господа Ісуса Христа, єдинородженого Сина Божого, родженого від Отця перед всіма віками, світло від світла, Бога істинного від Бога істинного, родженого не сотвореного, єдиносущного з Отцем, через кого все постало до буття, заради нас людей і нашого спасіння він зійшов з неба і воплотився з Духа Святого і Марії Діви, став людиною і був розп'ятий за Понтія Пилата;

він страждав, і був похований, і воскрес на третій день згідно з писанням;

і вийшов на небо і сидить праворуч Отця; він прийде вдруге зі славою судити живих і мертвих;

і його царству не буде кінця.

І в Духа, Святого, Господа що дає життя, ісходящого від Отця, рівнопокляємого і рівнославимого з Отцем і Сином, що говорив через пророків;

в єдину святу, соборну, апостольську Церкву.

Ісповідуємо одне хрищення на відпущення гріхів. Очікуємо воскресіння з мертвих і життя майбутнього віку. Амінь.

Символ віри сьогодні

Вірую в єдиного Бога Отця, вседержителя, творця неба і землі, і всього видимого і невидимого.

І в єдиного Господа Ісуса Христа, Сина Божого, єдинородного, від Отця народженого перед усіма віками.

Світло від світла, Бога істинного від Бога істинного, родженого, несотвореного, єдиносущного з Отцем, що через нього все сталося.

Він задля нас людей і задля нашого спасіння зійшов із небес, і воплотився з Духа Святого і Марії Діви, і став чоловіком.

І був розп'ятий за нас за Понтія Пилата, і страждав, і був похований.

І воскрес у третій день, згідно з Писанням.

І вознісся на небо, і сидить праворуч Отця.

І вдруге прийде судити живих і мертвих, а його царству не буде кінця.

І в Духа Святого, Господа животворного, що від Отця [і Сина] ісходить, що з Отцем і Сином рівнопоклоняємий і рівнославимий, що говорив через пророків.

В єдину, святу, соборну й апостольську Церкву.

Ісповідую одне хрищення на відпущення гріхів.

Очікую воскресіння з мертвих і життя майбутнього віку. Амінь.